



R E T T S B O K

for

N O R D - Ø S T E R D A L H E R R E D S R E T T

H O V E D F O R H A N D L I N G

År 1991, den 22. mai ble rett holdt i Morgenrøden, Os i Østerdalen.

Dommer: Sorenskriver Ragnar Thoresen

Meddommere: 1. Gårdbruker Per Finstad, 2530 Øvre Rendal
2. Gårdbruker Arne Norstad, 2500 Tynset
Nr. 1 ble formant og avga forsikring, mens nr. 2 har avgitt forsikring før.

Protokollfører: Rettens formann

Sak nr.: A - 1/1990

Saksøker: 1. Arne S. Ytterhaug, 2550 Os
2. Ola Brynhildsvoll, 2550 Os
3. Håkon Dalbakk, 2550 Os
4. Jon Konrad Sandnes, 2550 Os
5. Jon Oskar Berntsen, 2550 Os
6. Per Helge Ryen, 2552 Dalsbygda
7. Per Ousten, 2550 Os
8. Oddmund Ryen, 2550 Os
9. Paul Krog, 2550 Os
10. Per T. Smedås, 2550 Os
11. Petra Nordvang, 2550 Os og
Leif Olav Nordvang, 2552 Dalsbygda
12. Karstein Johaug, 2550 Os
13. Marit og Helge Ytterhaug, 2552 Dalsbygda
14. Ottar Hummelvoll, 2550 Os

15. Ola Breen, 2550 Os
16. Arne G. Grue, 2550 Os
17. Ingmar Brynhildsvoll, 2550 Os
18. Gudbjørn Ryen, 2550 Os
19. Bjørn Nygård, 2550 Os
21. John Egil Bakken, 2552 Dalsbygda
22. Jon J. Meli, 2550 Os
23. Bodil og Tor I. Galåen, 2552 Dalsbygda
24. Helge Nyggjelten, 2550 Os
25. Trond Tollan, 2540 Tolga
26. Arne Nygård, 2550 Os
27. Jon M. Berg, 2552 Dalsbygda
28. Leif Engebakken, 2550 Os
29. Per Erland Lillebakken, 2552 Dalsbygda
30. Magnar Flaten, 2550 Os
31. Esten O. Gjelten, 2552 Dalsbygda
32. Solbjørg og Mads Berg, 2552 Dalsbygda
33. Einar O.I. Nyaas, 2552 Dalsbygda
34. Torger Lillehaug, 2552 Dalsbygda
35. Eilif Gjelten, 2450 Rena
36. Per Olav Berg, 2552 Dalsbygda
37. Egil Ryen, 2552 Dalsbygda
38. Alfred Brynhildsvoll, 2550 Os
39. Ola Myrtrøen, 2550 Os
40. Simen P. Berget, 2550 Os
41. Leif Olav Ryen, 2550 Os
42. Harald Rønningen, 2552 Dalsbygda
43. Kjell Magne Ryen, 2550 Os
44. Jan Helge Stenvoll, 2552 Dalsbygda
45. Arne Holte, 2550 Os
46. Kåre Olav Berg, 2552 Dalsbygda
47. Arnulf Utstumo, 2550 Os

Prosessfullmektig: Advokat Karl Arne Utgård,
postboks 343, 2301 Hamar

Saksøkt:

1. Sattåhaugen grunneierlag, 2550 Os
2. Thor Aas, 2550 Os
3. Astrid og Ingmar Forseth, 2550 Os
4. Odd Lilleøyen, 2550 Os

- 5. Inge og Odveig Eggen, 2550 Os
- 6. Ingulf Os, 2550 Os
- 7. Olga Kokkvold, 2550 Os

Prosessfullmektig: Advokat Elling Follestad, postboks 324,
2801 Gjøvik

Saken gjelder: Twist om jakt- og fiskerett innen Sättåhau-
gen hamnelag

År 1991, den 1. juli ble retten satt på nytt på sorenskriverkontoret, Tynset. Det ble avsagt slik

D O M:

Såttåhaugen hamnelag er betegnelsen på et utmarksareal på anslagsvis 49.000 da i Dalsbygda i Os kommune. Området ligger lengst nord i Vangrøftdalen, med nordgrense mot Sør-Trøndelag fylke, og omfatter en mindre skogbevokst del i sør beliggende i en høyde fra 830 til 900 m.o.h., og for øvrig snaufjell. Elva Snudda renner tvers gjennom området, og forbi de seks setre som ligger i den skogkledde delen. De seks setereierne er ubestridt grunneiere innen hamnelagets grenser, delvis i kraft av eneeiendomsrett til gamle slåtteeområder i den lavestliggende del av området, og delvis som sameiere i fjellet. Det er enighet mellom partene om at de gamle slåtteeområdene omfatter stort sett hele det område som ligger under en høyde på ca 950 m.o.h. Såttåhaugen grunneierlag er en sammenslutning av de seks eiere av Såttåhaugen hamnelag.

De seks grunneierne i Såttåhaugen hamnelag er ved stevning av 2.1.1990 saksøkt av 47 grunneiere i Dalsbygda. Saken er senere hevet for saksøkte nr. 20, John Osmoen. Samtlige saksøkere er eiere av gårdsbruk fradelt de meget gamle hovedbølene Berg, Breen og Nordvang i Dalsbygda, med gnr. 123, 131 og 130. Alle har også setre beliggende i Rabblia-Storvollia, Mastukåsa-Kløftåsen-Falken eller Åslia-Storbekken hamnelag, som ligger i Vangrøftdalen sønnenfor Såttåhaugen hamnelag.

Saksøkerne omfatter to kategorier grunneiere. De 19 første har ved Eidsivating lagmannsretts dom av 11.7.1945 fått jaktrett og andre rettigheter innenfor de gamle slåttelandene i Såttåhaugen hamnelag, samt medeiendomsrett til fjellet i sameie med de seks setereierne i Såttåhaugen. Medeiendomsretten til fjellet ble imidlertid uomtvistelig fratatt de 19 ved Tolga storskiftekommisjons avgjørelse av 4.4.1951. Tvisten mellom partene gjelder delvis spørsmålet om jaktretten i fjellet ble fratatt de nevnte saksøkerne sammen med grunneiendomsretten, og dernest spørsmålet om hvilken form for jaktrett de fortsatt har i de gamle slåtteeområdene og eventuelt i fjellet.

De øvrige 27 saksøkere var ikke parter i den sak som endte med lagmannsrettsdommen i 1945, men krever seg ut fra prinsippene i dommen tilkjent jaktrett innenfor hele Såttåhaugen hamnelag. De krever seg dessuten tilkjent rett til fiske innenfor hamnelaget, hvilket først og fremst innebærer krav om fiskerett i Forolsjøen på grensen mellom Såttåhaugen hamnelag og Sør-Trøndelag fylke. Såttåhaugen grunneierlag erkjenner at de 19 har fiskerett i Forolsjøen, men avviser ellers ethvert krav om fiskerett for saksøkerne.

Hovedforhandling i saken ble avholdt i Os i dagene 22.-24. og 28.-30. mai 1991. En rekke av partene var til stede sammen med sine prosessfullmektiger, og tre av disse avga partsforklaring. Det ble avholdt oversiktsbefaring over tvisteområdet og de tilgrensende seterlag, og det ble foretatt bevisførsel i form av tre vitneforklaringer og en omfattende skriftlig dokumentasjon.

Saksøkerne har basert sine krav på at de gamle hovedbruk i Dalsbygda, nemlig Berg, Breen og Nordvang har vært brukere av de omtvistede slåtte- og fjellområder fra meget gammel tid, og før de saksøktes rettsforgjengere fra gårder i Os tok området i bruk. Det bestrides at bygselskontrakter fra omkring år 1700 innebærer den opprinnelige bruk av området. Det påberopes at både lagmannsrettsdommen i 1945 og høyfjellskommisjonens kjennelse av 13.7.1934 bygger på forutsetningen om at tvisteområdet allerede var okkupert av gårdene i Dalsbygda til privat eie i siste halvpart av 1600-tallet.

Da Os-gårder etablerte setrene i Såttåhaugen i tidsrommet 1820-1897, var det allerede gamle setre lenger fremme i Vangrøftdalen som var etablert av Dalsbygd-gårder. Tvisteområdet var et naturlig bruksområde for disse eldste seterbruk, selv om denne seterbruken ikke var det sentrale grunnlag for erverv av rettigheter innenfor det senere etablerte Såttåhaugen hamnelag. Allerede av matrikkelen fra 1667 fremgår det at gården Breen hadde sommerbeite på to steder i Vangrøftdalen, og at Nordvang hadde setervoll i samme dalføre. Det er også dokumentert at Dalsbygd-gården Østgård hadde bygsel på slått i Vangrøftdalen allerede i 1673. Tilsvarende opplysninger om slåttebygsel fra

Os-gårder i Dalsbygda has fra 1697. Først i 1712 finner man opplysninger om bygsel på slått til Os-gården Moseng som kan stedfestes til den omtvistede nordligste del av Vangrøftdalen. At dalsbygdingene bygslet slåtter er intet uttrykk for at de ikke på forhånd var sameiere i området - det var bare en fremgangsmåte for å sikre seg rett til enebbruk.

Lagmannsrettsdommen fra 1945 bygger på den rettsoppfatning at eierne av Os-gårder har hevdet seg eiendomsrett i et område hvor dalsbygdingene allerede på forhånd var eiere. Konsekvensen av dette syn var at eierne av Sättåhaugsetrene ansås for å ha ervervet eneeiendomsrett til det lavereliggende beiteområde på de gamle slåtteland, mens det i fjellet ble konstatert et sameie mellom setereierne og de 19 gårdeiere fra Dalsbygda.

Dommen fra 1945 bygger på et riktig historisk faktum, og er også korrekt for så vidt angår rettslige vurderinger. I forhold til de 19 førstnevnte saksøkere i dag innebærer domsslutningens punkt II at de er gitt en rett til jakt og fiske i Sättåhaugens gamle slåtteeområder av samme art og omfang som de seks grunneierne. Disse rettigheter er ikke berørt av storskiftekommisjonens avgjørelse i 1951, og de er heller ikke gått tapt på annen måte.

Domsslutningens post III innebar at de samme 19 ble medeiere i fjellområdet i sameie med eierne av Sättåhaugsetrene. Denne medeiendomsrett til grunnen i fjellet ble fratatt de førstnevnte ved storskiftet i 1951. Storskiftet sier imidlertid uttrykkelig at rettigheter til blant annet jakt og fiske skal være uberørt av forretningen, og følgelig ligger de rettigheter til jakt og fiske som ble fastslått i 1945 fortsatt i sameie mellom de 19 første saksøkere og de saksøkte. Formålet med storskiftet var å få fastsatt regler for beitebruken, noe som også kommer klart til uttrykk i de lover som ble fastlagt for hamnelaget under storskiftet. Denne gruppe saksøkeres jaktrett i det tidligere sameieområdet har på denne bakgrunn også samme innhold som de saksøktes jaktrett, og må utøves etter viltlovens regler sammen av alle berettigede, eventuelt etter nærmere fastlagte eller avtalte regler for bruken.

De 19 parter i 1945 var tilfeldig utplukket og saksøkt av Såttåhaugsetrenes eiere, og det er ingen saklig grunn for at de øvrige eiere av selvstendige bruk i Dalsbygda skal stå i en annen og dårligere rettslig stilling enn disse saksøkte. De øvrige 27 parter i nærværende sak har alle bruk som er fradelte en av de opprinnelige gårder i Dalsbygda, og de har dermed ved fradelingene fått automatisk andel i hovedbølets rettigheter i det store utmarksameie som strakte seg fra bygda og helt nordover til fylkesgrensen. Det var ikke nødvendig at det i skylddelingsforretningene eller adkomstdokumentene ble uttalt noe om dette, og det var heller intet i veien for at slik andel i utmarksrettighetene kunne overdras. Når de gamle hovedbøl eller senere fradelte bruk først hadde slik andel i sameiet, er det intet som tilsier at disse senere har falt bort. Dette gjelder i og for seg også i forhold til de eiere av slike bruk som ikke er med som parter i nåværende sak. Disse 27 saksøkere må derfor stå i samme rettslige stilling som de 19 med hensyn til jakt og fiske, både innenfor de gamle slåttemråder og i fjellet.

Det tas avstand fra de saksøktes subsidiære anførsler om at retten til jakt har gått tapt ved aksept, passivitet eller frihevd. I forbindelse med det sistnevnte ble det anført at hevdslovens krav om aktsom god tro og 50 års bruk ikke er oppfylt. De skriftlige uttrykk som omkring 1980 har kommet fra representanter for saksøkerne om rettigheter til reinsjakt bygger delvis på misforståelser, og kan derfor ikke trekke rettsvirkninger med seg. At grunneierne i Såttåhaugen har drevet utleie av småviltjakt siden 1880-årene, og at de har drevet elgjakt eksklusivt innenfor hamnelagets grenser, kan heller ikke medføre at saksøkerne taper sin rett bare fordi de ikke har utnyttet retten på tilsvarende måte.

På vegne av saksøkerne ble det nedlagt slik

p å s t a n d:

1. Saksøkerne nr. 21-47 har rett til jakt og fiske innenfor Såttåhaugen hamnelags eiendomsområde og på de saksøktes eiendomsslåtter innenfor nevnte hamnelags yttergrenser.
2. Saksøkerne har i områdene angitt i nr. 1 rett til jakt på a) småvilt b) elg c) rein og d) alle andre former

vilt.

3. Saksøkerne har rett til bortleie av sine jaktrettigheter etter viltlovens regler, i områdene angitt i nr. 1.
4. Saksøkerne tilkjennes saksomkostninger.

De saksøkte har i hovedsak gjort gjeldende at fjellområdene omkring Såttåhaugsetrene ble okkupert av eiere av Os-gårder på 1600-tallet. De første dokumentbevis på bruken av området finnes i de bygsesedler som ble utstedt omkring år 1700, og de sedler som kan stedfestes til den aktuelle øverste del av Vangrøftdalen ble kun tildelt Os-gårder.

Det neste som kan utledes av dokumentene i saken er at Os-gårdene som representerer de saksøktes rettsforgjengere etablerte setre i Såttåhaugen fra ca. 1820. "Kart over Hedemarkens Amt" fra 1819 viser at det ikke er etablert setre lengre oppe i Vangrøftdalen enn en i Mastukåsa og en på Dalbøevollen (Storvollia), og dette illustrerer at dalsbygdingenes bruksområde ikke gikk så langt nord som til Såttåhaugen. Det var nok beite og annet utmarksterrang nærmere gårdene lengre nede i dalen og i fjellene nærmere bygda. De nordligste Dalsbygd-setrene på Kløftåsen og Falken har etter Høyfjellskommisjonens vurdering så sent som 1905 nok beite innenfor eget hamnelag, og kun streifbeiting av ungdyr uten rettslig betydning forekom nordover mot Såttåhaugen.

Det er understreket at det i Dalsbygda ikke har eksistert et stort utmarkssameie felles for alle gårdene, men at det ble etablert et sameieområde omkring hver setergrend. Da de gamle gårdene Berg, Breen og Nordvang ikke hadde setre med naturlig bruksområde innenfor Såttåhaugen hamnelags nåværende grenser, er det ikke grunnlag for å hevde at disse gårder hadde rettigheter i tvisteområdet. Det er dermed heller ikke interessant å drøfte om rettigheter i Såttåhaugens eiendomsområde kunne overføres til bruk som etterhvert ble fradelt disse gårder. Det er imidlertid likevel grunn til å bemerke at ingen har kunnet vise til utgangsdokumenter for sitt bruk som inneholder noe om slike rettigheter, og det er også betegnende at mange av dagens eiere av gamle hovedbøl ikke er med som saksøkere.

Det blir ytterligere anført at eierne av de gamle Dalsbygd-gårdene i 1795 påla seg selv forbud mot å overdra gårdenes rettigheter, og at dette innebar at slik fradeling som saksøkerne bygger sin argumentasjon på ikke var tillatt, og derfor heller ikke kan antas å ha forekommet.

Det erkjennes at det syn som kommer til uttrykk i lagmannsrettsdommen fra 1945 er egnet til å støtte saksøkernes krav om jaktrett i Såttåhaugen. Dommen baseres på et sentralt og uriktig faktum, nemlig at Dalsbygd-gårder gjennom etablering av setre lengre ned i Vangrøftdalen var de første som tok tvisteområdet i bruk. Det er i den forbindelse grunn til å bemerke at saksøkerne nå bare mener bruken fra setrene har underordnet betydning for spørsmålet om saksøkernes rettigheter i området. Kartet over setrene fra 1819 var for øvrig også ukjent for retten i 1945. Konklusjonen er at dommen fra 1945 er bindende for de 19 som da var parter, og at den ga disse parter en særrett til jakt på motpartenes slåtteeområder i det omfang dalsbygdingene før dommen hadde drevet jakt.

Noen betydning kan dommen ikke få for de øvrige 27 saksøkere, som dermed må være uten enhver form for rett til jakt eller fiske i området. De har jo til gjengjeld slike rettigheter innenfor de hamnelag deres egne setre sokner til. Dette er en klar parallell til at eierne i Såttåhaugen heller ikke har rettigheter til jakt og fiske i de andre hamnelagsområder i Dalsbygda.

Når det gjelder rettsstillingen til de 19 første saksøkere, er det kjent at disse har fiskerett i Forolsjøen basert på gammel bruksutøvelse. Slik bruksutøvelse foreligger ikke for andre vassdrag innen hamnelaget, og det er derfor ikke grunnlag for fiskerett der.

Når det gjelder jaktretten for de 19 i fjellet, er denne falt bort ved storskiftekommisjonens avgjørelse i 1951 sammen med sameieretten til grunnen i fjellet. Det var i fjellet ikke tale om særretter til bruk, og kun slike særretter skulle bestå etter storskiftet. Det samme syn kommer til uttrykk på side 23 i Eidsivating lagmannsretts kjennelse av 8.5.1976.

De rettslige synspunkter som her er gjengitt hevdes også å være i samsvar med rettsoppfatningen i Dalsbygda helt til de siste år. Når det gjelder reinsjakta, har de øvrige hamnelag i Dalsbygda akseptert at Sättåhaugen hamnelag har forvaltet 50 % av den årlige jaktkvote i perioden 1956-1980. Etter en diskusjon om fordeling av kvoten har Sättåhaugen fått sin andel redusert til ^{11 3/4} 20 %, som er omtrent i samsvar med hamnelagets utstrekning i forhold til de øvrige utmarksområder i Dalsbygda. Det påfallende var imidlertid at ingen før i 1990 reiste spørsmål om dalsbygdingene hadde rett til reinsjakt innenfor Sättåhaugen hamnelag. Påfallende er det også at flere av hovedbølene til saksøkernes eiendommer ikke er med som parter.

Når det gjelder elgjakten, er det enda mer illustrerende at Sättåhaugens eiere i de 60 år det er drevet slik jakt er akseptert av dalsbygdingene som eneberettiget i nordre del av Vangrøftdalen - det eksklusive elgjaktområde er faktiske enda større enn tvisteområdet innenfor Sättåhaugens hamnegrenser. En slik praksis må være et klart uttrykk for rettsoppfatningen i området.

Når det gjelder småviltjakten, er denne leiet ut regelmessig fra Sättåhaugen siden 1880. Dalsbygdingene har kun drevet streifjakt uten hund på slåttengene, og denne jaktform må også være avgjørende for innholdet i den jaktrett de 19 førstnevnte saksøkere nå har på slåttengene.

De saksøkte har subsidiært påberopt seg at saksøkernes jakt- og fiskerettigheter har falt bort på grunn av passivitet. I den utstrekning rettighetene ikke er utøvet etter siste verdenskrig er de frihevdet etter hevdslovens §§ 10 og 11 etter 20 års ikkebruk. Den aktsomme gode tro har foreligget hos de saksøkte. Dersom frihevdstiden skulle være 50 år, vil også alle jakt- og fiskerettigheter bortsett fra reinsjakt være frihevdet.

På vegne av de saksøkte ble det nedlagt slik

p å s t a n d:

1. De saksøkte frifinnes, dog slik at rettsetterfølgerne etter de ankende parter i sak 318/44 for Eidsivating

lagmannsrett (19 stykker) har - ut fra sine setre - rett til streifjakt uten hund etter småvilt i de saksøktes slåtter innenfor Såttåhaugen hamnelags område.

2. De saksøkte tilkjennes saksomkostninger.

Retten finner ikke at saksøkerne har ført bevis for at okkupasjon av Såttåhaugen-området hadde skjedd fra gårder fra Dalsbygda allerede på 1600-tallet. Hovedsynspunktet fra saksøkerne er at området på dette tidspunkt var etablert som bruksområde for gårdene i Dalsbygda, og at osinger senere kom og trengte seg inn på et allerede okkupert område.

Det eldste dokumentstoff som er presentert i saken viser at det var Os-gårder som først hadde rettigheter som kan stedfestes til tvisteområde. Høyfjellskommisjonen nevner flere Os-gårder som hadde bygselskontrakter der i tidsrommet fra 1712 til ca. 1750. Det er riktignok også mange Dalsbygd-gårder som hadde bygsel i Vangrøftdalen, men det anses mest sannsynlig at dette var områder som lå lengre nede i dalen, og altså i nærheten av de områder hvor de hadde etablert seg med setre. Dokumentene viser også at Os-gårder etablerte setre i Såttåhaugen fra 1820, mens de setre som på dette tidspunkt var etablert fra Dalsbygda lå lengre sør. Kartet fra 1819 bekrefter at det på det tidspunkt var liten etablert seterbruk i den nordre del av Vangrøftdalen.

På bakgrunn av det historiske materiale retten har fått presentert er det derfor naturlig å konkludere med at bruk av tvisteområdet fra dalsbygdingers side på 1600- og 1700-tallet foregikk i området nærmest bygda, og i området nærmest de etablerte seterbruk. Det er grunn til å tro at det på den tid var nok ressurser i de nærmest beliggende fjell og utmarksområder, slik at det ikke er sannsynlig at det mer fjerntliggende Såttåhaugen-området ble tatt i regelmessig bruk. At det kan ha forekommet mer sporadisk bruk til jakt og beite er nok sannsynlig, men det antas ikke å ha vært en slik bruk som etablerte rettigheter. Unntaket gjelder Forolsjøen, som tydelig har vært et godt fiskevann som har gjort at dalsbygding tidlig etablerte en mer fast bruk.

Når den faktiske situasjon har vært slik som her beskrevet, fremstår det for retten som naturlig å si at eierne av Sättåhaugsetrene må anses å være de første som etablerte seg mer fast i tvisteområdet, og som dermed etter hvert må anses for å ha okkupert dette til eiendom. Når saksøkerne påstår at de til tross for det presenterte historiske dokumentstoff var først i området, må de ha plikt til å sannsynliggjøre dette. Slik sannsynliggjøring har de ikke vært i stand til å foreta.

Retten er klar over at den med sitt standpunkt avviker fra det syn som kommer til uttrykk i lagmannsrettsdommen fra 1945. En finner heller ikke at dette kan ha selvstendig betydning for vurderingen.

Konsekvensen av rettens standpunkt blir at saksøkerne fra nr. 21-47 ikke har noen rett til Sättåhaugen område å utlede fra sine opprinnelige hovedbøl, og at de saksøkte må bli å frifinne for deres krav om jaktrett innenfor hele hamnelaget.

Dette resultat støttes også av det forlik som i mai 1977 ble inngått i ankesak for Eidsivating lagmannsrett, og som innebar at eiere av 33 bruk i Dalsbygda frafalt hogstrett innenfor Sättåhaugen hamnelag. Alle parter nr. 21-47 tilhører denne gruppe, og dette frafall må tolkes som er klart tegn på at de ikke mente å ha slike rettigheter i Sättåhaugen. Man får derigjennom en bekreftelse på at de første 19 av dagens saksøkere står i en annen og sterkere rettslig posisjon enn de øvrige 27, enten grunnlaget nå er 1945- dommen eller andre rettslig relevante omstendigheter.

Når det gjelder fisket, må konklusjonen bli den samme for disse 27 saksøkere. Selv om dalsbygdingene, som nevnt foran, har hatt gammel bruk i Forolsjøen, er det ikke ført bevis for at dette gjelder for alle saksøkerne. Tvert om er det gjennom etablering av fiskeforening for Forolsjøen i 1961 trukket en klar konsekvens av 1945-dommen, nemlig av eierne av Sättåhaugsetrene, de 19 parter i 1945-dommen, samt den gamle gården *Industri* Utistu Berg er de fiskeberettigede i sjøen. Dette ble manifestert på en meget klar måte i 1962, da fiskeforeningen ved forliksklage tilbakeviste forsøk fra dagens saksøkere nr.

22 og 27 på å etablere seg med hus og båt ved sjøen. Når tvisten løses ved at de innklagede i 1962 overdrar bu, naust og båt til en av de anerkjent fiskeberettigede, må dette sees som et klart uttrykk for at selgerne da ikke ville fastholde krav om å bli ansett som fiskeberettigede. Det er selvsagt også grunn til å merke seg at dagens 19 første saksøkere den gang motsatte seg fiske fra noen av de øvrige saksøkere i Forolsjøen. Det er ikke en gang hevdet at noen av saksøkerne nr. 21-47 peker seg ut som fiskeberettiget i forhold til de andre, og konsekvensen må da klart bli at ingen av disse anses for å ha fiskerett i Forolsjøen eller i andre vassdrag innen Såttåhaugen hamnelag.

Retten går deretter over til å drøfte de første 19 saksøkeres krav om jaktrett. At de har rett til streifjakt uten hund i de gamle slåtteeområdene, det vil si i området under ca. 900-950 meters høyde, er ikke omtvistet. Spørsmålet blir om de har en videregående jaktrett enn dette innenfor Såttåhaugens hamnelagsgrenser.

Det første spørsmål er om de 19 har jaktrett i fjellet. At de hadde jaktrett i en eller annen form etter lagmannsrettsdommen i 1945 er det enighet om. Spørsmålet er om denne jaktretten falt bort i forbindelse med det storskifte som ble avsluttet i 1951.

Storskiftekommisjonen hadde som primær oppgave å ordne beiteforholdene i blant annet Dalsbygda. Fjellområdene i Dalsbygda ble delt inn i 10 hamnelag med opptrukne grenser, og det ble dessuten bestemt at hvert hamnelag skulle være grunneier innenfor sine grenser. Det enkelte bruks eiendomsrett til skogteiger og slåtter skulle likevel beholdes som før. I slutningen heter det videre: "Eiendoms- eller bruksrett til slått, skog, mosetak, jakt- og fiske er uforandret."

Når dette leses i sammenheng, antar retten at meningen har vært at tidligere innehavere av jakt- og fiskeretter skulle beholde disse også etter skiftet, og retten antar at det ikke skulle være relevant om den tidligere jaktrett lå til rettighets-haveren som en bruksrett alene, eller om den lå som en

bestanddel av en mer omfattende sameierett i grunnen. En finner således lite grunnlag for de saksøktes hovedanførsel på dette punkt om at det var kun særrettigheter til jakt eller fiske som skulle beholdes, og at jaktrett som del av grunneierdomsrett falt bort.

Denne forståelse av dommen blir etter rettens mening ytterligere tydeliggjort på side 7 i rettsboken, hvor det uttales: "Kommissjonen ønsker i denne forbindelse å uttale at det som den har foretatt alene er å overføre den enkelte loddeiers hamnerett fra en trakt til en annen. Storskiftekommissjonen har altså ikke befattet seg med eiendomsrådigheter som jakt, andel i sameieskog eller rørt ved utskiftet skog."

Retten finner etter dette at storskiftekommissjonens avgjørelser etter en naturlig tolkning ikke burde ha ført til bortfall av saksøkernes jakt- eller fiskerett. Det neste spørsmål er om avgjørelsen er oppfattet slik av partene, eller om disse rettigheter av andre årsaker kan være falt bort senere.

Etter bevisførselen legger retten til grunn at elgjakten i tvisteområdet er drevet eksklusivt av Sättåhaugens eiere så langt tilbake man har opplysninger om elgjakt. Dette betyr at dalsbygdingene i minst 60 år har overlatt elgjakten i Sättåhaugen til de saksøkte. Selv om jakten først i de senere tiår har fått stor betydning, kan denne bruksutøvelse ikke unngå å bli tillagt vekt for de rettslige vurderinger. Det har overhodet ikke fremkommet tegn på at dalsbygdingene har stilt spørsmål ved Sättåhaugens rett til elgjakt, og at tyder på at man her har å gjøre med en allment akseptert ordning.

Noe tilsvarende synes å gjelde reinsjakten, som først kom i gang i organiserte former fra 1956. Selv om denne form for jakt syntes å ha mindre interesse fram til slutten av 1960-årene, har Sättåhaugen helt til 1990 utøvet jaktretten innenfor sine hamnegrenser uten at det foreligger noen tegn til at dalsbygdingene har krevet andel i denne jaktform. I 1980 ble det riktignok stilt spørsmål ved reinsjakten, men disse spørsmål gikk kun på spørsmålet om hvor stor fellingskvote Sättåhaugen skulle ha i forhold til resten av Dalsbygda.

Inntil 1980 hadde Sättåhaugen utrolig nok disponert 50 % av den samlede kvote for Dalsbygda, til tross for at Sättåhaugens areal bare skulle tilsi ca. 20 %. Ved en midlertidig avtale i 1980 gikk man over til å praktisere en fordeling i samsvar med arealfordelingen. Men nettopp korrespondansen i 1980 bekrefter oppfatningen av at dalsbygdingene ikke syntes å regne seg for jaktberettiget på rein i Sättåhaugen. Dette kan utledes av brev til Direktoratet for vilt og ferskvannsfiske av 10.3.1980, underskrevet av bl.a. 8 av de 19 saksøkere som nå er gjenstand for vurdering. Men det samme kommer også svært klart til uttrykk i brev til direktoratet av 24.5.1980, skrevet av saksøker nr. 22. Brevet ble riktignok skrevet i egenskap av formann i Os viltnemnd, men brevskriveren har vært en meget sentral person i alle spørsmål om jakt på og forvaltning av reinsstammen i Dalsbygda. Det blir i brevet referert fra et møte hvor nesten alle hamnelag i Dalsbygda var representert, og hvor det kommer klart fram at reinsjakta i Sättåhaugen tilkommer de seks hamnelagseiere alene, og at dalsbygdingene kun er interessert i kvotefordelingen i forhold til resten av Dalsbygda. Det er ikke opplyst noe som tyder på at dalsbygdingene verken har forsøkt å jakte rein, eller har krevet rett til jakt på rein innenfor Sättåhaugen hamnelags grenser.

Rettenns klare inntrykk etter dette er at det i Dalsbygda har vært en klar og entydig rettsoppfatning når det gjelder storviltjakt i Sättåhaugen gående ut på at ingen dalsbygdingene har slike rettigheter der. Denne oppfatning synes å ha vært så konsekvent og klart etterlevet og uttrykt at retten mener å ha fått uttrykk for en rettsoppfatning som må tillegges avgjørende vekt. Det kan synes underlig at en slik rettsoppfatning har festet seg etterat storskiftekommissjonen så sent som 1951 har uttalt tilsynelatende klart at jaktrett var uberørt av forretningen. Forklaringen kan ha vært en misforståelse av avgjørelsen, eller det forhold at man har ført gamle oppfatninger om jaktretten videre, uten hensyntagen til 1945-dommen og 1951-avgjørelsen.

Ved den rettsoppfatning i Dalsbygda som er referert ovenfor, gjøres det ingen forskjell på høyfjell og de lavereliggende områder. Konklusjonen må bli at de 19 første saksøkere ikke

har rett til storviltjakt verken i fjellet eller i de gamle slåttengene i de lavestliggende områder i Sättåhaugen.

Når det gjelder småviltjakten, er denne ubestridt leiet ut av setereierne i Sättåhaugen fra 1880 til 1980. Det er imidlertid ikke grunnlag for å utlede rettslige konsekvenser av bruksutøvelsen fra 1880 til 1945. I 1945 ble det, som tidligere nevnt, fastslått at de 19 Dalsbygd-eiendommer hadde jaktrett. Det fremstår for retten som tydelig at den jaktrett som i 1945 ble fastslått både på slåttengene og i fjellet var en jaktrett på like fot med Sättåhaugens eiere. Dette er også direkte uttalt av Sättåhaug-eiernes prosessfullmektig, advokat Finn R. Schødt i brev av 9.11.1953.

Bakgrunnen for advokat Schødts brev var den felles utøvelse av småviltjakten, med en samtidig protest mot salg av jaktkort fra dalsbygdingenes side. Brevet illustrerer at det for småviltjaktens vedkommende ikke har foreligget noen rettsoppfatning om at denne jakten innen Sättåhaugen hamnelag kun var forbeholdt grunneierne. Det kan derfor ikke være tale om at retten for de 19 til denne type jakt er bortfalt på det samme grunnlag som for storviltjaktens vedkommende.

Bortfall gjennom hevdslovens regler om frihevd kan heller ikke komme på tale. Et første vilkår for et slikt bortfall etter lovens § 10 forutsetter minst 20 års ikke-bruk. Loven trådte i kraft 1.1.1967, og allerede i 1980 må hevdstiden anses avbrutt ved den avtale om utøvelse av småviltjakten. Avtalen bekrefter dessuten at de 19 dalsbygdingene fastholder rett til småviltjakt med bakgrunn i 1945-dommen.

Når det gjelder småviltjakten, kan det ikke sees at det foreligger grunnlag for å sondre mellom rettigheter i fjellet og på de gamle slåttengene. Konklusjonen må derfor bli at de 19 førstnevnte saksøkere er jaktberettigede på småvilt innen Sättåhaugen hamnelags grenser. Det kan ikke finnes grunnlag for å bestemme at jakten er begrenset til jakt uten hund, og heller ikke fastsette begrensninger med hensyn til muligheten for utleie. Jaktretten er likeartet og likestilt for saksøkerne i forhold til grunneiernes egen jakt, og det blir opp til

partene å finne praktiske ordninger for gjennomføring av jakten, slik de for så vidt allerede har vist at de makter ved den midlertidige avtale fra 1980. Retten har ikke som oppgave å vurdere omfanget av de enkeltes jaktrett i forhold til hverandre, idet denne del av det opprinnelige søksmålet er trukket ut av saken.

En finner heller ikke at det med utgangspunkt i dommen fra 1945 kan konstateres at småviltjakten er knyttet til seterbruken, slik retten til beite og hogst er. Ordlyden i dommen innbyr ikke til en slik konklusjon, og det finnes heller ikke å være noe saklig argument for at bruken av jakt- eller fiskerett skal være nødvendig knyttet til setrenes bruk.

Det følger naturlig av det som er sagt ovenfor om rett til småviltjakt på linje med grunneierne at saksøkerne også må ha rett til å foreta utleie av sine rettigheter, slik viltloven gir anvisning på.

Saksøkerne har også krevet avgjørelse med hensyn til jaktrett på andre viltarter som det eventuelt i fremtiden måtte bli aktuelt å jakte på. Her står dommen fra 1945 fast i forhold til de 19 saksøkerne, og vil innebære at de også vil ha rett til slik jakt på linje med grunneierne. Når jaktformen ikke har vært aktuell for noen av partene til nå, kan det heller ikke være grunnlag for å hevde at disse for saksøkerne skal være bortfalt på noe grunnlag. Unntak bør imidlertid gjøres for jakt på andre hjortedyr, som f.eks. hjort og rådyr. Likheten med elg og rein i jaktsammenheng er så stor, at det ikke finnes å være saklig grunn til å fastsette ulike jaktrettigheter for ulike typer hjortedyr. Hensynet til den praktiske jaktutøvelse tilsier også det samme.

Når det gjelder fiskerett utenfor Forolsjøen, kan det ikke ses at det foreligger noen aktuell bortfallsgrunn i forhold til den generelle fiskerett innenfor hamnelaget som ble ervervet ved dommen i 1945. De saksøkte må selv sannsynliggjøre at slike grunner foreligger, og det har de ikke gjort forsøk på. I det hele er dette en rettighetsform som synes å være av liten aktualitet og verdi for partene.

Det må etter dette konstateres at hver av partene har fått delvis medhold i sine krav, og saken må derfor sies å være dels vunnet og dels tapt for begge parter vedkommende. Det finnes ikke å foreligge grunner til å gjøre unntak fra hovdregelen i tvml. § 174, 1. ledd, og hver av partene må derfor bære sine egne saksomkostninger.

Dommen er enstemmig.

S l u t n i n g:

1. De saksøkte frifinnes for krav fra saksøkerne nr. 21-47 om rett til jakt og fiske innenfor Såttåhaugen hamnelag grenser.
2. De saksøkte frifinnes for krav fra saksøkerne nr. 1-19 om rett til jakt på elg og rein innenfor Såttåhaugen hamnelags grenser.
3. Saksøkerne nr. 1-19 har rett til fiske og jakt på småvilt og alle andre former for vilt, unntatt hjortevilt, innenfor Såttåhaugen hamnelags grenser. Jaktretten kan bortleies etter viltlovens regler.
4. Hver av partene bærer sine saksomkostninger.

Retten hevet.

Pir Finsterb. Anne Nordstad.

Knut Tullum

Rett kopi:

ST

